

РЕЦЕНЗІЇ

І.О. Демуз
доктор історичних наук, доцент
(Переяслав-Хмельницький)

КОШОВИЙ ОТАМАН ЗАПОРОЗЬКОЇ СІЧІ
ПЕТРО КАЛНИШЕВСЬКИЙ У ПРАЦЯХ НАУКОВЦІВ

(Рецензія на книгу:

Коцур Г. Кошовий отаман Петро Калнишевський: біобібліогр. покажч. (До 325-річчя з дня народження) / вступ. стаття, уклад. Г.Г. Коцур; Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К. – Корсунь-Шевченківський: ФОП Гавришченко В.М., 2016. – 182 с.)

В умовах сьогодення зацікавленість викликають ті сторінки історії України, які свідчать про боротьбу її народу за волю, утворення суверенної держави. Значний науковий інтерес представляє вивчення ролі особи в історії. Саме до таких значущих постатей належить П. Калнишевський (1691-1803) – останній кошовий отаман Запорозької Січі, державник, військовий діяч, чудовий адміністратор, мудрий дипломат, господарник, благодійник. П. Калнишевський – єдина в історії України постать, життя якої пролягає через три століття: народився в XVII, діяв протягом XVIII, а помер у XIX ст.

Персонологічна проблематика все активніше з'являється на шпальтах солідних наукових фахових видань. Саме через постаті, світоглядно-моральний портрет особистості ми підходимо до розуміння багатьох сторінок національної історії.

Багатотомове перебування імені останнього кошового отамана Запорозької Січі Петра Калнишевського в таємниці далося взнаки. Незважаючи на те, що вийшло чимало праць, присвячених козацькому керманічу, в історії його життя є ряд питань, які з тих чи інших причин залишилися поза увагою більшості істориків або й досі є суперечливими.

Сьогодні національна історіографія отримала унікальний шанс об'єктивно та комплексно з'ясувати все те, що стосується багатогранної діяльності П. Калнишевського. В попередні десять років Г.Г. Коцур опубліковано близько 100 матеріалів про родовід П. Калнишевського, його кар'єрне сходження на Січі, господарську, військову, дипломатичну, благодійну діяльність, світоглядно-моральний портрет, соловецький період біографії, зарубіжну та вітчизняну історіографію постаті кошового отамана тощо.

Цього разу науковцем видрукувано біобібліографічний покажчик до 325-річчя від дня народження кошового отамана Запорозької Січі П. Калнишевського.

Він складається з двох частини. У першій з них висвітлено життєвий шлях запорозького керманіча, де розкривається його політико-адміністративна, військова, дипломатична, господарська та благодійна діяльність. У другій – наведено бібліографію наукових і науково-популярних праць про П. Калнишевського, зокрема, монографій, наукових статей, збірників документів, енциклопедій, довідників, матеріалів наукових конференцій, періодики тощо. Вона нараховує 1634 найменування. Серед них як вітчизняні, так і зарубіжні видання. Їх географія охоплює Україну, Польщу, Росію, Словаччину, США, Францію, ФРН та ін. Полегшує роботу з книгою іменний покажчик, уміщений в кінці видання.

Важко переоцінити значущість біобібліографічного покажчика, підготовленого Г.Г. Коцур, оскільки в ньому вперше акумульовано практично весь науковий доробок, що стосується постаті П. Калнишевського. Біобібліографічний покажчик вирізняється чіткою, логічною структурою, скрупульозним викладом матеріалу, шанобливим відношенням

до авторів публікацій та хронології подій. Показчик є значним внеском у розвиток досліджень історії козацтва, зокрема постаті кошового отамана П. Калнишевського, його бібліографічного сегменту.

Фундаментальна пошукова робота по максимальному виявленню публікацій, що стосуються життя та діяльності кошового отамана П. Калнишевського, здійснена в Україні вперше. Показчик допоможе історикам з'ясувати окремі, майже не вивчені, віхи біографії кошового. У виданні подаються назви десятків праць, які раніше були мало знані, або й зовсім невідомі науковому загалу. Книга буде цінною як для науковців, краєзнавців, студентів, вчителів, учнів, так і всіх тих, хто цікавиться вітчизняною історією, історіографією та біографістикою.

Одержано 24.03.2016.

В.В. Ластовський
доктор історичних наук, професор
(Київ)

НА ШЛЯХУ ТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КООПЕРАЦІЇ...

(Рецензія на книгу:

Фареній І.А. «Національний український трест»: споживча кооперація України в роки революції та громадянської війни (1917-1920). – Черкаси: Вертикаль, 2014. – 164 с.)

Історичний досвід, як правило, ігнорується. Але історики продовжують наполягати на необхідності вивчення минулого, намагаючись витягти з небуття найбільш корисні для сучасності (не кажучи вже про майбуття) висновки. Звичайно, це стосується практично всіх сфер людського життя, від повсякденності й культури до політики та економіки, причому не лише у звичних умовах, але й в екстремальних. Рецензована книга з'явилася в умовах, які багато в чому повторюють ту ситуацію, про які в ній ідеться. Це можна вважати просто збігом, а можна ставитися як до потреби, пов'язаної цивілізаційним викликом.

Монографія починається зі слів, що й визначають її головний сюжет: «Епохи революційних потрясінь складаються не лише з соціально-політичної боротьби. Серед сфер суспільного буття, без якої вочевидь соціум не може існувати навіть в умовах революцій, – економічна діяльність і матеріальне життя людей». Весь контекст цієї праці присвячений розвитку споживчої кооперації в той час, коли йшла українська революція, коли змінювалися уряди та політичні режими, а населені пункти переходили із рук в руки непримиренних ворогів, коли йшла війна...

Географічно книга охоплює практично всі тодішні українські землі – і Київщину, і Полтавщину, і Слобожанщину, і Волинь...

У першому розділі монографії розглядаються ідейно-теоретичні засади споживчо-кооперативної роботи революційних часів. Тут можна цілком впевнено стверджувати, що кооперативний рух цього періоду не був чимось хаотичним і покинутим на себе. Перш за все, він мав ту теоретичну основу, яка його й рухала. Взагалі, за 20 років, що передували вибуху Визвольних змагань, кількість товариств збільшилася більш ніж у 100 раз (від 40 до близько 5 тис.). І це ще й в умовах постійної фінансової кризи. Автор вважає, що зумовлювалося це не лише ефективністю кооперативних механізмів роботи, але й ступенем довіри населення. На нього ж у свою чергу впливали як якість продукції та послуг, так і декларовані принципи, зокрема справедливість, чесність тощо, які пропагувалися через спеціальні видання (спочатку «Світова зарниця», «Хлібороб»,